

Huizen met een naam in Tienen

Zeker vanaf de 15de eeuw werden handelspanden onderscheiden door een teken op de gevel aan te brengen. Uit deze afbeeldingen ontstonden de eigenlijke huisnamen. De meeste huisnamen verdwenen in het begin van de 19de eeuw, hetgeen samenhangt met de opkomst van de huisnummers. Slechts enkele namen overleefden. Hieronder geef ik de interessantste huisnamen weer uit het centrum van de stad, met vermelding van straatnaam en huisnummer. Meer attestaties heb ik opgenomen in mijn boek *Thuis in Thienen* (1999) en mijn *Woordenboek van Tiense Plaatsnamen* (2013).

Met voorliggend artikel wil ik de huisnaamgeving in Tienen in een bredere context plaatsen en tonen dat dezelfde namen in een groot deel van de Nederlanden en ook daarbuiten in gebruik waren.

Aards Paradijs: *Anno 1737 In d'aersch paradys* (steen boven de deur). – Oudekleerkopersstraat nr. 18. Huis van de katholieke burgemeester Frans Van Dormael. In 2014 werd de steen weer blootgemaakt bij de herstelling van de voorgevel.

Anker: 1590 *den ancker* (K 22.303, f. 28v), 1647 *Inde herberghe genaempt den ancker* (Ca. A4). – Grote brouwerij overeenkomend met de huizen 2, 4, 6 langs de Hoegaardenstraat, en 1, 3, 5 en de helft van 7 op het Torsinplein, gelegen langs de verdwenen Grote Mene. Zie de oorspronkelijke steen met datum 1760 en afbeelding van een anker, in de Sint-Katharinastraat nr. 19. Het huis stortte in bij de verbouwing om kwart voor acht op zondagavond 25 februari 1990. Nu volledig herbouwd tot privéwoningen.

Antwerpen: 1562-1689 *antwerpen* (R 44.816, nr. 719), 1641 *een huijs, hof ende sijne toebehoirten, ... genoempt Antwerpen* (Jac 648, f. 95v-96r). – Hennemarkt nr. 24. In 1562 mocht Christiaan Traetsens *een berdt oft teecken* aan zijn huis uithangen (Kem1999, 576).

Arend: ca. 1565 *den Aer* (R 44.814, nr. 726), 1586 *een cleyn huysken ... teghen ouer den arent by stadthuys* (R 18.689, f. 10v). – Nieuwstraat nr. 38 en 40. Voormalige brouwerij. Aer of aren is het Mnl. woord voor arend.

Ark van Noë: 1778 (verkocht) *een marremitte aen peeter meervers in de arcke van noë* (Not. 10.877, 11 sept.). – Ark van Noëstraat, sedert 22 april 1890 eigendom van de Cellebroeders van Tienen. De Ark van Noë werd gebouwd of verbouwd in 1609 (Kem2013). Het is een typische bijbelse naam zoals het Land van Belofte.

Avemaria: 1537 *den aue Maria* (K 22.559), 1636 *den Auemaria* (SG 2043, f. 73). – Linkerzijde van Nieuwstraat nr. 43.

Beer: 1509 *den beer ... opten hoeck van de capbeeckstrate* (R 44.813, f. 24v), 1689 *het huijs ghenoept den beir* (R 44.816, nr. 102). – Grote Markt 13 en Gilainstraat 2 (hoek) tot 8. De naam was nog bekend in 1807.

Beurs (Veemarkt): 1763 *de Borse* (SG 4641, f. 14). – Vee-markt nr. 39. Oorspronkelijk bevond zich op deze plaats een gang naar het Vrijthof. Nu herberg *Leopold IV*. Gebouwd in traditionele bak- en zandsteenstijl rond 1700.

Blinden Ezel: 1482 *inden blinden ezel* (RA, f. 92v), 1577 *vanden blenden ezele* (RL, f. 30), 1702 *ste laureijs gasthuys van hun*

huys genoempt den blinden esel (RA, f. 49). – Beauduinstraat (Schipplein) nr. 122 en 124, gebouwd op de Gete.

Boerendans: 3 juli 1699 *tegens ouer de langhe trappen vande hooghkercke alhier rgt. de borendans* (Not. Sannen, nr. 1337), 1769 *den Boerendans* (SG 4641, f. 44). – Herberg, Wolmarkt 3. Ook bekend in Diest en Turnhout.

Bonten Os: ca. 1560 *den bonten Osse* (R 44.814, nr. 670), 1773 *den bonten os* (Serie X 2, f. 212). – Veemarkt 1. Nog bekende huisnaam in Sint-Truiden.

Bruine Baard: 14de eeuw *bruynen bardt, bruynen baert* (HG 1927, afl. 3-4, p. 18), ca. 1520 *den bruynen baert* (K 22.556, f. 2). – In de 14de eeuw de linkerkant van Nieuwstraat 36.

Bruine Vis: 16de eeuw *den bruynen visch* (HG 1913, 162), 1736 *in d'herberghe genaempt den bruijnen visch* (Serie X 4, f. 49). – Verdwenen herberg op sectie H 491-492, dit is nu het verbrede deel van de Bergévest.

Buffelse Kolder: 1599 *den buffelsche cuelder* (R 44.814, nr. 798), 1769 *het huijs genaemt den buffelschen kelder* (K 22.149, f. 451, los blad). – Veemarkt nr. 32. Een buffelse kolder was een wambuis zonder mouwen of harnas van buffel, eertijds de naam van een gazelle. Deze naam was ook in Kortrijk bekend.

Donderbusse: 1577 *bijde Donderbusse* (RL, f. 26), 1647 *de donderbusse* (JG 2, f. 1). – Bostsestraat 2. In 1911 heette dit huis de *Paternoster*. De Donderbus werd uitgebreid met de huizen in de Bostsestraat 4 en 6. De naam herinnert aan de Kolveniersgilde. Donderbusse betekent: kanon, vuurmond (Mnl. Handw. 142). Vgl. 1470 *betaelt augustijne van lieck vore 300 donderbusse cloote van wieligen houte gedraeydt* (VG 768). Ook huisnaam in Lier.

Drie Bonnetten: 1455 (huis) *naest de dry bonnetten tegen tgulden cruys ouer* (Jac 105), 1533 *die pelgherym nv drye bonnetten* (Jac 709, f. 7v), 1696-1701 *de drij bonnetten* (Serie H 10, nr. 699). – De Pelgrim, later de Drie Bonnetten, Hennemarkt nr. 19. De hoed kwam veelvuldig voor als teken, en wel “uitgestoken op een stang, de middelste wat hooger, de zijdelingsche een weinig schuinsch” (VLen, 1868, 2, 214). Dit wordt bevestigd in volgende attestatie: 1699 *Vrancq Lodewijcx dat hij een roede vuyt*

steken magh om bonnetten te hangen; van een tecken vuit te hangen gelijk den balck staet genaempt de drij bonnetten (Serie H 10 nr. 700 en 703).

Drie Gouden Roemers: 1735 *de Drije goude Roomers* (R 44.817, nr. 672). – Beauduinstraat nr. 6. Een roemer is een rond groen glas voor rijnwijn.

Drie Haringen: ca. 1550 *de dry heringen* (R 44.814, nr. 823), 1761 *de dry haringen* (RG, f. 7). – Veemarkt nr. 3, rechterdeel van het groot huis met de huisnummers 2 en 3.

Drie Koningen: 1684 *die drij coninghen* (K 22.283, f. 20v). – Veemarkt nr. 29. Rechterzijde van het Huis van Sint-Cornelis. Niet te verwarren met de *Drie Koningen*: ca. 1533 *de drije coninghen* (R 44.814, nr. 676), 1635 *de drije Coningen* (SG 2042, f. 7v). – Veemarkt nr. 46, huis naast de Kleine Kattestraat.

Drie Koppen: 1651 *in platea louaniensi vulgo de drije coppen* (K 2291, f. 9v), 1743 *de drij coppen* (RM, f. 25), 1798 *aux trois têtes cabaret* (HA IX G25, nr. 5). – Leuvensestraat nr. 95-97 (*Hotel Alpha*, met herstelde naam *De Drij Coppen*) en het huis in de Oude Leuvensestraat 1. In juli 2015 wijzigde de nieuwe uitbater de Drij Coppen in de nietszeggende naam *Tiens!* (met uitroepteken).

Drie Kronen: 1517-21 *die drye croenen* (HG 1926, 3-4, p. 25 = K 22.180). – Hennemarkt nr. 10, grenzend aan de Kroonstraat.

Edele Handboog: 1653 *st anna regenoet den edelen handt-boghe* (HG 1929, 1-2, p. 22). Ook *Sint-Sebastiaan*: 1665 *St Sebastiaen* (Ca. C25, f. 1), 1798 *chambre de St Sebastien* (HA IX G25, nr. 7). Gilainstraat 3. Landbouwschool, in 1996 gekocht door de Kredietbank. Voorheen lokaal van de Handbooggilde. Nu *Residentie Handboog* als herinnering aan de schutters.

Eenhoorn: 1635 *den eenhoren* (SG 4640, f. 4). – Hennemarkt nr. 5. De eenhoorn kon men niet vangen, dan door een jonge maagd te doen neerzitten op de plek, waar het dier gewoon was te komen grazen. De Eenhoren was dikwijls het symbool van apothekers en chemisten, omdat naar oude verhalen de hoorn begon te zweten in de nabijheid van gift (VLen, 1868, 2, 369-70).

Eik: 1640 *het groot huijs genaempt die vergulde eijcke* (SG 2048, f. 7), 1703 *die eycke* (RP VI, f. 17). Beauduinstraat (Schipplein) nr. 137 en 139.

Eksterken: 1635 *een erfvue ... genaemt het exterken* (SG 4640, f. 6), 1699-1701 *Ʒnde cabbeeck straete geheeten het exterken* (Serie H 10, nr. 153). – Gilainstraat nr. 18. Behield deze benaming tot in 1824.

Engen Vliet: 1691 *den enghenvliet* (SG 5622, f. 3v), 1762 *in sekeren huijse, hoff brauwerije ... den engen vliet* (Serie X, f. 203). – Verdwenen brouwerij tussen de Grote en Kleine Mene, Torsinplein 7-9, Eng is het dialectwoord voor eend. Vliet: riviertje, hier een verdwenen arm van de Mene.

Felle Hoed, eerste helft 17de eeuw veranderd in de *Kolf*: 1533 *fell(en) ho(e)rt* (Jac 709, f. 7v-8), 1660 *den Colff te voren den fellen hoet* (SG 4640, f. 48v). – Hennemarkt nr. 21.

Fonteinkamer: 1636 *die fonteijn camere* (SG 2043, f. 79). – Nieuwstraat 25. Idem als Grote Spiegel. Ca. 1615 verkocht aan de Fonteinkamer, genoemd naar *die caemer van OLV Fonteyn* met als kenspreuk *Fons Gratiae*. In 1780 verhuizen de “fontanisten” wegens plaatsgebrek naar “de tweede stegie” van de Stadshalle of Corps de garde (SG 2004, f. 285). Afgebrand in april 1705 en door Guilliam Persingh weer opgebouwd in 1707 (datum in de gevel).

Fonteinken: 1682 *het fontaynken* (RG, f. 60), 1716 *den fonteyncken gelegen inde louensche straete* (SG 5622, f. 17). – Leuvensestraat nr. 44-50. Grote boerderij, na 1850 gesplitst in 4 huizen.

Franse Kroon: 1635 *die franse Croone bijde schaepsbrugge* (SG 4640, f. 2). – Peperstraat nr. 1 en 3 bij de Schaapsbrug.

Gapaard: 14de eeuw *prope gappaert, iuxta gapaert, vanden gapaerde* (R 44.807, f. 34, 39v en 40), 1588 *den gaepaert* (RM, f. 16), 1696-1701 *tegens ouer den gaper* (Serie H 10, nr. 706). – Oorspronkelijk groot eigendom in de kromming van Veemarkt en Hennemarkt. De Gapaard was al in de 14de eeuw gesplitst. *Kleine Gapaard:* 1530-31 *den cleynen gapaert* (HG 1926, 3-4, p. 18). *Grote Gapaard:* 1699 *den groten gaepaert Regenoten den Cleijnen gaepaert* (Serie H 10, nr. 820). De Kleine Gapaard

komt overeen met Hennemarkt 25, de Grote Gapaard met Hennemarkt 23. In de 18de eeuw bevond zich in de Kleine Gaper de apotheek van Jean van Hoebroeck. Dit huis was al die eeuwen een drogisterij of apotheek gebleven. Apothekers, chemisten en drogisten hadden als uithangbord een gaper, zinnebeeld of portret van de Schalknar of Willensdwaas. De betekenis is mogelijk de openstaande mond van de zieke bij het innemen van een medicijn, zoals Van Lennep (1868, 107) veronderstelt. Een prachtig voorbeeld van een apotheek met bewaarde gaper staat in het Buitenmuseum van Enkhuizen.

Gouden Ketting: 1656 *de gaude keteinge* (Serie H 10, nr. 728), 1681 *dit huijs is gelegen in de gareel maeckereij straet, ende die gulde keten hanckt daer vijf* (JG 3, f. 116). – Nieuwstraat nr. 18. Nu smal huis met opschrift OSB 1918. OSB is de afkorting van *Oeuvre Suisse en Belgique*, een Zwitserse vereniging die hielp bij de wederopbouw na de oorlog.

Griffoen: 1533 *een berdt oft teecken* [waarschijnlijk de Griffoen] (R 44.814, nr. 874), midden 18de eeuw *den griffoen* (HG 1928, afl. 3-4, p. 14). – Nieuwstraat 1. Op 21 mei 1993 werd de naam tijdelijk hersteld voor een tavernen. De Griffoen is een fabelachtig dier, half adelaar half leeuw. Het huis ziet eruit als een herenwoning gebouwd in de 17de eeuw. De nieuwbouw dateert echter pas van rond 1893! De rechterhelft waaronder de Mene vloeide met een watermolen, heette de *Grote Turk*: 19de eeuw *In den Grooten Turk* (Maes, in: Brab. Folklore, nr. 230, 140-152 met foto van de tabaksmolen).

Groen Kruis: 18de eeuw *int groen cruijs* (Serie H 10, nr. 875). – Nieuwstraat nr. 30 en 32. Hier woonde in 1860 de tingierter Henri François Steveniers. De oorspronkelijke gevelsteen met 1737 *La verte croix* bleef bewaard. Foto in "Tienen 1635", p. 138.

Gulden Appel: 1792 *opt hangen ofte eynde der groote berghstraete in den gulden appel* (JG 4, f. 36v). – Grote Bergstraat 32, hoek Lombardstraat. In 1942 *café La Coupole*. Volledig afgebroken en vernieuwd tot privéwoning.

Gulden Blaasbalg: ca. 1550 *den gulden blaesbalck* (R 44.814, nr. 809), 1699-1701 *den gulden blaes balck* (Serie H 10, nr. 809). – Oorspronkelijk deel van de Mortier (zie daar).

Gulden Fontein: 1669 *den gulden fontijn* (SG 4640, f. 59v), 1699 *den ketel nu den fontijn* (Serie H 10, nr. 731). – Nieuwstraat nr. 21. Oorspronkelijk de linkerhelft van de Ketel.

Gulden Hoed: 1383 *in gulden hoet* (K 10.934bis, f. 62), 1637 *den gulden hoet* (SG 2044, f. 54). – Veemarkt nr. 33, Wolmarkt 23 en 21. Het rechter deel werd het derde Van Ranst-huis. Jonker Peter van Ranst kocht de Gulden Hoed op 30 maart 1661. Op 20 september 1958 werden de drie Van Ransthuizen als monument geklasseerd.

Gulden Hoofd (Grote Markt): 1674 *het gulden hoofft* (K 22.149, f. 5'). – Grote Markt 1, hoek Leuvensestraat. De benaming bestaat zeker sedert 1570, vermits de eigenaar een denier betaalde omdat hij *een teeckene vuythanghen mach* (R 44.814, nr. 105). Idem als *Café Moka*: 1842 *Café Moca* (BA 18, 1), 1903 *Café Moka* (P). Moka: Franse vorm van mokka, “koffie uit Al Mukha in Jemen”. Sedert 18 juni 1993 opnieuw Gulden Hoofd genoemd.

Gulden Kalf: 1680 *het gulde calff* (Serie B 1, 2), 1686 *secker huys... Jnde lange straet genaempt het gulde calff* (SG 5622, f. 3). – Beauduinstraat nr. 24. De naam is zeker ouder, want rond 1550 kreeg Jacques le Cock de toestemming om *eenen teecken vuyt te hangen* (R 44.814, nr. 678).

Gulden Kop (Nieuwstraat): 1563 *den gulden cop rgt. die herberge geheeten den helm* (To 255, f. 7). – Nieuwstraat nr. 29. Linkerdeel van de Zadel.

Gulden Laars: 1757 *de gulde Lairse, de gulde Leirse* (Serie X 2, f. 150v en 152). – Nieuwstraat nr. 9. Laarzen hingen uit bij schoenen- en laarzenmakers. Op 2 april 1764 vroeg schoenmaker Franciscus Pellegrin (× Angelina Mertens) om de rente op naam van zijn vrouw te mogen verkopen. Hij kon namelijk geen leer meer kopen om zijn stiel voort te zetten. Dit werd hem toegestaan (Jac 238).

Gulden Vlies: 1724 *A la toison d'or* (opschrift boven de deur). – Hoekhuis Grote Bergstraat 35, nu Torsinplein 20. Al minstens 200 jaar een apotheek. Nu volledig verbouwd door Chris Bulteel. Genoemd naar de sage van Jasoon, leider van de Argonauten die het Gulden Vlies gingen halen. In 1987 vond ik Gulden Vlies als naam voor een “condomerie” in de

Warmoesstraat te Amsterdam! Ik heb de naam in Tienen nog in geen enkel archiefstuk gevonden.

Haanken (Schipplein): 1482 *Andries Int haenken* (RA, f. 41), 1636 *Herten Puttaerts alias Jnt t'haenken* (RL, f. 41). – Reizigersstraat 105-107 en Beauduinstraat 125 (hoekhuis op het Schipplein).

Hageland: 1636 *twee huijsen, houen ende blocke genaempt het hagelant* (SG 4640, f. 12). – Gilainstraat nr. 31.

Half Maan: 1613 (toestemming om) *te mogen vuijt hanghen een gulden maene* (R 44.816, nr. 318), 1617 *de domo ... qua modo dicitur semiluna* (K 22.312, f. 42), 1651 *de half maen Rgt. de kist* (K 2291, f. 24). – Beauduinstraat nr. 49. In de volksmond wegens het sombere uitzicht het *Prisonske* genoemd. In 1967 brak Louis Casseau het Prisonske af en zette er appartementen op. De Halve Maan was een heraldisch teken.

Helm: 1410 *tegen den helm ouer* (HG 1927, 3-4, p. 21), 1563 *den helm* (RA, f. 75v), 1563 *den gulden cop rgt. die herberge geheeten den helm* (To 255, f. 7). – Nieuwstraat nr. 35 en 37. Eertijds grote herberg. Helm: term uit de heraldiek.

Hemelrijk: 1590 *het hemelryck* (K 22.303, f. 14). – Broekstraat 19. Afgebroken in 1581 en onder dezelfde naam weer opgebouwd. Nog vermeld in 1715 (K 22.342, f. 15).

Hert: 1463 *den slotel neuen theert* (Inv. Kabbeek 1, f. 21v en 76), 1552 *het huijs genoempt den hert* (Jac 693, p. 18), 1747 *eene groote uijtspanninghe genoempt het hert* (Serie X 2, f. 93v). Ter onderscheiding met het *Klein Hert* ook *Groot Hert* genoemd: 1689 *den grooten hert* (R 44.816, nr. 79). – Leuvensestraat 2. Al bewoond in 1441. Later vergroot met de Sleutel op nr. 4. Het huis brandde in 1635 af en werd weer opgebouwd in het volgende jaar. De hoek bleef de herberg *den Grooten Hert* tot in 1985. De Bank Brussel-Lambert bouwde het hoekhuis in 1985 weer op in de bestaande stijl met behoud van de ankers "AN 16". De rest "36 NO" aan huis 4 is al vroeger verdwenen. Samen vormden zij het bouwjaar Anno 1636.

Hertog van Brabant: 1650 *den hertoch van Brabant* (SG 4640, f. 31). Veranderd in de *Fortuin*: 1762 *de Fortune* (SG 4641, f. 11). – Kalkmarkt 6.

Hertshoren: ca. 1533 *den hertshoren* (R 44.814, nr. 704), 1696 *den hartshorn* (Serie H 10, nr. 704). – Hennemarkt nr. 6. Dit huis ging samen met de Zwaan en de Drie Kronen op in een groot huis met fronton, Hennemarkt 6-10.

Hof van Rome: 1900 *het Hof van Rome* (De Wekker, 7 nov. 1900). Hennemarkt, nr. 12. Lange tijd bekend als het *Liberaal Huis*, of dialectisch *Blaat 'aas* (Blauw Huis). In 2014-2015 volledig afgebroken en samen met de volgende huizen herbouwd tot een nieuw complex, met herstel van de naam Hof van Rome.

Horen: ca. 1370 *jn cornu* (R 44.807, f. 35), 1482 *Inden hooren* (RA, f. 93), 1649 *den horen* (SG 4640, f. 30v), 1708 *het postho-reen* (Serie B 1, 4). De linkerhelft is nu Nieuwstraat 33. De rechterhelft 31 is toegevoegd aan nr. 29. Oorspronkelijk strekte het erf van de Horen zich uit tussen de Helm en de Spiegel. Dit erf werd gesplitst in de Zadel en de Horen. Doorheen de Zadel werd in 1565 de Trapstraat aangelegd.

Hostie: 1753 *de hostie* (Serie L 16, f. 27). – Zuidkant van het Lyceum, Oude Leuvensestraat 47 tot 75. Groot pachthof aan de kromming van de straat.

Huis van Gempe: 1470-71 *den cloestere van gempe* (R 31.225, f. 30v), 1674-1709 *het Huijs van Gemp* (K 22.149, f. 16'). – Eind 13de eeuw verkreeg de kloostergemeenschap van Gempe cijnsen op de Dries te Tienen (HG 1929, 1-2, p. 30-31). Later de *Witte Leeuw* genoemd: 1637 *den witten leeuw* (HG 1929, 3-4, p. 7), 1676 *den witten leeuw* (SG 4640, f. 66v). Daarna de *Koning van Polen*: 1744 *den coninck van Polen* (Serie L 16, f. 2). In 1846 opgenomen in het nieuwe Vredegerecht.

Huis van Sint-Cornelis: 1340 *des heeren huys van st cornelys* (LM), 1482 *Thuys van sincte cornelijs* (RA 1482). – Veemarkt nr. 27-28-29. Nu Kledingzaak Argo. De naam herinnert aan de abdij van Inden bij Aken of Sint-Cornelis-Munster, die in Kumtich het Vroenhof bezat.

Jeruzalem: 16de eeuw *den rooden leeuw ... tusschen den handtboghe ende jerusalem* (HG 1929, 1-2, p. 22), 1635 *Jerusalem* (SG 4640, f. 2v). – Gilainstraat 1, sedert 1996 deel van de Kredietbank.

Kanne: 1477 *die kanne* (R 44.811, f. 18), 1635 *die Kanne* (SG 2042, f. 19v), 1734 *Lodewijck woonende in de Kan tot Thienen* (K 4557bis, f. 35). – Grote Markt nr. 36. In recente tijd verandert de naam van een café bij elke nieuwe uitbater: De Kanne heette in 1958 *Old Tom*, sedert 1979 *Taveerne Rubens*, daarna *Taverne Bariton*, in 2010 *Happy Days* (tot in 2012), na leegstand in 2015 *Zanata Muziekcafé*.

Katte: 1477 *de catte* (R 44.811, f. 121v), 1482 *Andries inde catte* (RA, f. 49v), 1740 *huijs stallingen ... op de calver meert genoempt de catte* (K 22.233, 22 maart 1740). – Veemarkt nr. 47. De Katte heette tijdelijk *Rooienborg*: 1635 *den Roeijenborch* (SG 4640, f. 9v), 1646 *huijs genoemt Roijenborch* (Jac 648, f. 148v). *Rooienborg* verwijst naar Henrick vanden Roye die de Kat in de 17de eeuw bewoonde.

Keizer: begin 16de eeuw *keijser* (HG 1929, 3-4, p. 5), 1636 *de erffue, paenhuijs & toebehoirten ... genaempt den keyser* (SG 2043, f. 73). De naam Keizer was zeer populair en kwam in Tienen verscheidene keren voor. Idem als *Kruiwagen*: 1570 (huis) *opden dryes genoempt den cruijwaghen* (K 22.284, f. 20), 1715 *den cruijwagen* (K 22.342, f. 15). – Rechterzijde van het Vredegerecht of de Stadshalle. De Kruiwagen strekte zich uit tot tegen de Oudevestenstraat. Verkocht aan de stad om de Corps de garde te vergroten.

Keizerin: 1768 *de keijserinne* (SG 4641, f. 36). – Wolmarkt 2 en 4. In 1635 eigendom van Jacob van Ranst. We zouden het een vierde Van Ranst-huis kunnen noemen. Keizerin is genoemd naar Maria-Theresia.

Ketel: 1317 *iuxta hospitium dictum in den ketel* (K 22.047, f. 49v), 1390 *ab hospitio cacabi* (RP I, f. 89v), 1454 *inde herberghe genaempt den ketel* (K 20.193bis, f. 14), 1772 *den gulden ketel* (SG 4641, f. 56v). – In de 14de eeuw een grote herberg, na splitsing benaming voor Nieuwstraat 19.

Kist: ca. 1570 *die beckerye anders die kiste* (R 44.814, nr. 318), 1684 *die kiste Regt. den wijgaert ranck, die voors. half maen, die moelenstraet van achter* (K 22.283, f. 17v). – Beauduinstraat nr. 45-47. Voorheen een bakkerij.

Klein Hert: 16de eeuw *het cleijn hert* (ESB 1935, 357-359), 1795 *het Klyn hert* (Jac 717, f. 1). – Leuvensestraat nr. 21-29. Groot pachthof met tuin op de hoek van de Leuvensestraat en de Oudevestenstraat. Door Jan Steveniers na 1754 omgebouwd tot een herberg, nu verdeeld in verscheidene handelspanden.

Kleine Ster: 1619 *peter fonteniers met de clyne ster* (HG 1927, afl. 3-4, p. 17). – Nieuwstraat 42. Kleine Ster staat in tegenstelling tot Grote Ster, in de O.L.Vrouwbroedersstraat 2. Later veranderd in de *Gulden Mortier* en vervolgens in *Vleeshouwershuis*.

Klokhuis: 1776 *het Clockhuijs* (SG 4641, f. 87v). – Grote Bergstraat nr. 21. Huis van de klokkengieter.

Koevoet: 1467 *aenden couvoet* (VG 797), 1689 *den koijevoet ghelegen bij den mauwtmolen* (R 44.816, nr. 620). – Torsinplein nr. 26. Grensde aan de Mene. Koevoet is een ijzeren hefboom, geschikt teken voor een ambacht.

Koperen Kraan: 1744 *de copere kraen jn de cabbeeck straete* (Serie X 4, f. 126). – Gilainstraat nr. 43 (hoekhuis) en Waaiberg 2 tot en met *Residentie Rubens*.

Korenbloem: 1635 *de Corenblom* (SG 2042, f. 15), 1674-1709 *de Corebloem gelegen op de Appelmert tegen ouer het stadthuijs* (K 22.149, f. 42'). – Veemarkt nr. 27-28. Linkerzijde van het Huis van Sint-Cornelis. De Korenbloem was een slagerij die nog bestond in 1935.

Kraai: 1415 *die craye* (HG 1927, 1-2, p. 2), 1536 *de Craeij* (SG 4675, f. 114v). – Hennemarkt 1 en 3. De Kraai veranderde tussen 1515 en 1575 in de Keizer en vervolgens in de Koning van Spanje, maar was nog in 1814 bekend als de Kraai. *Keizer:* ca. 1554 *opden huysel dwelck placht te heeten de craye, nu de keyser* (HG 1927, 1-2, p. 3). *Koning van Spanje:* 1635 *een erfue ... genaempt den Coninck van Spangien* (SG 4640, f. 4), 1757 *seker huijs aldaer inde Gareelmaeckers straete genoempt den koninck van spanien* (La, f. 21). Herbouwd door Louis Blyckaerts in 1808.

Kroon: 1689 *de croone ghelegen jn die cabbeeckstraete* (R 44.816, nr. 162). – Hoek Gilainstraat 35 en Waaiberg, sedert 1992 ingenomen door een nieuw appartementsgebouw,

bestaande uit 17 woningen, *Residentie Asgard* genoemd. Asgard is de verblijfplaats van de Asen.

Kweekberd: 1463 *thuys ghenoeemt queecbeert* (Inv. Kab., f. 77v). Linkerdeel van het appartementsgebouw, Grote Markt 8. Kweekberd was een soort triktrakspeel. Later *Huis van Rameien*: 28 feb. 1596 *jnt huys van Rameye* (K 9818), 1635 *den wildenman ... thuijs van Rameye van achter* (SG 4640, f. 5). Zo genoemd naar La Ramée onder Jauchelette.

Lam Gods: ca. 1550 *het lam goids* (R 44.814, nr. 670), 1674-1709 *het Lam Goidts* (K 22.149, f. 25'). – Beauduinstraat nr. 3. Dit huis vormde een tijdlang één geheel met Langestraat 5. Nu bevindt zich hier de winkel het *Gouden Draadje*.

Land van Belofte: 1684 *het landt van beloof*t (K 22.283, f. 19v), 1689 *die Tholcamer nu francois goossens met het huijs ghenoeemt het landt van beloften* (R 44.816, nr. 129), 1711 *het lant van belofften* (SG 2003, f. 4v). Circa 1666 gebouwd op de ruïnes van de *Tolkamer*. Hier werden tol- en lepelrecht betaald. Verwoest in 1635. Na de verbouwing van het Stadhuis verdeelde de eigenaar Bonvalet zijn pand in 1839-1840 in 3 aparte huizen (BA 37,2): Grote Markt 22 en Kalkmarkt 1 en 2. Sedert 1950 café-restaurant *Gambrinus*. De uitbater Theo Struys liet op 3 september 1995 de naam 't *Land van Belofte* aanbrenge(n).

Latte: 1432 *andries in de latte* (HG 1929, 1-2, p. 31), 1458 *jn die latte de thenis* (K 8394, f. 149). Ook *Lange Wagen*: 16de eeuw *den langhen waeghen* (HG 1929, 3-4, p. 12), 1650 *den langhen waeghel* (o.c.). Rechterzijde van Grote Markt nr. 8 en de woning van oud-burgemeester Rik Boel nr. 9.

Lekpot: 1735 *den leckpot* (R 44.817, nr. 865). – Peperstraat nr. 4. Lekpot is een ondiep potje met een zalfachtig geneesmiddel. Hier woonde dokter Germanus Landeloos die in 1693 overleed.

Lelie: 1477 *de lylie* (R 44.811, f. 124), 1679 *de lelie* (SG 4640, f. 69v). Sectie H 317-318 vormden in de 14de eeuw één geheel. Na de splitsing in de 15de eeuw bleven beide helften nog een tijd de Lelie heten. Daarna werd de linkerhelft, Hennemarkt 17/2, de *Zwarte Lelie* en ook *Sint-Niklaas*: 1637 *St niclaes* (SG 4640, f. 14).

Lombaarden: 1424 *Domus Lombardorum* (RP II, f. 30v), 1466 *De lombaerden* (RP II, f. 246). Idem als *Grote Lombaard*: ca. 1550 *jnde groote Lombaerde* (R 44.814, nr. 795), 1754 *den grooten Lombaerden* (Serie L 16, f. 28 en 28v). – Wolmarkt nr. 15-17, het bekendste Van Ranst-huis. Hiertoe behoorden ook de huizen in de Minderbroedersstraat 20 tot 28. In 1614 trouwde Catharina Traetsens met jonker Jacob van Ranst. Jacob was klein van gestalte en heette in de volksmond *clyn ransken*. Tijdens de Furie van 1635 brandde het huis af. In 1636 was de Grote Lombaard weer opgebouwd, zoals de ankers in de gevel nog aanduiden. Zie ook Rome en Gulden Hoed.

Luipaard: ca. 1570 *den luypaert* (R 44.814, nr. 816), 1699 *den luijpaert* (Serie H 10, nr. 816). – Veemarkt nr. 40. Volledig vernieuwd in 1997-1998.

Maan: ca. 1520 *achter de mane ... ende een kleyn huijsken vander mane* (K 22.556, f. 7), 1590 *vanden huysse genaemt de Mane* (K 22.303, f. 13v), *de bocxstraet Rgt. priorem domum scriptam Lunam* (K 2291, f. 25). Ook genoemd *Kleine Maan*: 1665 *die cleyne maene* (SG 4640, f. 57). – De Maan is het linkerdeel van Beauduinstraat 41, hoek Lombardstraat. Opgenomen in het Rad van Avonturen.

Maastricht: 1718 *het huys genoempt maestricht* (SG 5622, f. 18), 25 juni 1743 (verkoop) *ten huijse genaempt maestricht binnen thienen* (SG 4052 en SG 4046). – Beauduinstraat nr. 154. De Beauduinstraat, voorheen Langestraat, leidt naar Sint-Truiden en Maastricht, vandaar de (verdwenen) benaming Maastrichtse Poort.

Mahomet: 1696 kop. 1789 *Sieur Marnef uyt Magomet tot Thienen* (Kem2013), 1702 *over de kerck poort vant gasthuijs daer nu mahomet uijt hanght* (JG 5, f. 15). – Beauduinstraat nr. 74 tot 80. Verdwenen herberg. Mahomet is een variant van Mohamed, de profeet uit de islam.

Moriaan(shoofd): 1463 *moriaents huft* (Inv. Kabbeek, f. 22 en 76v), 1477 *siin huys geheiten dat moriaens hoeft* (R 44.811, f. 18v), 1565 *den moriaen* (Serie A 3, f. 7). – Deel van Grote Markt nr. 41-42, smal linkerdeel dat werd opgeslorpt door het Rood Paard. Moriaan en Rood Paard kregen in 1842

dezelfde voorgevel, maar de benedenverdieping bleef gescheiden.

Mortier: 1530 *Die Mortier* (nog bestaande gevelsteen met de vermelding “gesticht in 1530”), 1709 *den mortier* (K 22.359, nr. 10). – Oorspronkelijk vormden de Gulden Blaasbalg en de Mortier één huis, in de inventaris van het Kabbeeklooster genoemd *een huys ende hof ... tusschen tvettershuys ende de trouwe*. Na de splitsing werd Veemarkt 9 de Gulden Blaasbalg. Veemarkt 10 was tot in recente tijd een apotheek.

Namen: 1699 *Francis Monar die mach vuyjthangen die Stadt Naemen* (Serie H 10, nr. 461v). Ook genoemd *Klein Namen*: 1757 *cleijn naemen* (Serie X 4, f. 171). – Brouwerij in de Bostsestraat tegenover de Wildeman op de hoek van de Huidvetters- en de Bostsestraat. Afgebroken bij de overwelving van de Borggracht in 1977.

Nobel: ca. 1570 *den nobel* (R 44.814, nr. 96), 1693 *inden Nobel* (SG 5758, bundel 17), 23 juni 1727 *a L'Enseigne du Noble a Thillemont* (SG 4040, nr. 84), 1789 *in den Obel* (SG 7519, Bede van Oorbeek). Ook genoemd *Rozen Nobel*: 1641 (huis) *op de verckensmerckt genaempt den roosennobel* (SG 2048, f. 20), 1706 *Den Roosen Obel* (Ca. W73). Voorheen *Huis van Villeer*: 1482 *thuys van villeer*, eigendom van de abdij van Villers (Kem1999, 229). – Grote Markt 28-29. Nobel: naam voor een gouden munt.

Olifant: ca. 1860 *In de Olifant* (inlichting eigenaars), Beauduinstraat nr. 28. Boven de winkelpui stond op een sokkel een grijze olifant, door Marie-Jeanne De Bosscher bewaard op haar terras in de Menegaard.

Ooievaar: 1403 *henric viltre inden odenuare* (K 16.145, f. 11), 1636 *Jan Marceelis huysvrouwe Jnden oijivaer* (RL, f. 39). – Hennemarkt nr. 4, uitgebreid met nummer 2 (Keizer), de Fonteinkamer rechts en het huis de Kroon achteraan. De Ooievaar brandde viermaal af: in 1635, 1672, 1716 en 1760. Patricius Loyaerts bouwde het dubbele huis dat er nu staat in 1764. Zie de datum boven de twee deuren: ANNO – 1764.

Papegaaiken (Leuvensestraat): 1637 *den papegaye* (K 22.237, f. 96), 1674-1709 *het papegaijken Reghenoot het gulden hoofd* (K 22.149, f. 5'). – Leuvensestraat nr. 1-3.

Paradijs: 1563 (huis) *jnde lanckstraete geheeten het parendys* (To 255, f. 8), 1577 *het paradys* (To 440, f. 2), 1635 *het pendijs* (SG 4640, f. 7). – Beauduinstraat nr. 20.

Paternoster: 1459 *van cruden, edick ende suiker in den pater noster gehaelt* (HG 1927, 1-2, p. 7), 1577 *den pater noster ... op den hooch vande kerckhoff strate* (RL, f. 16). – Nieuwstraat nr. 45, hoek Vrijthofstraat-Nieuwstraat (richting Grote Markt). In de 15de eeuw een bekende apotheek, waar naast papier en suiker ook geneeskrachtige kruiden werden verkocht.

Pauw: 1518 *den pauwe* (HG 1927, 3-4, p. 18), 1545 *jn pauone* (K 22.290), 1697 *de pauw* (Serie H 10, nr. 724v). Later *Kleine Arend:* 1662 *den cleynen Arent* (SG 4640, f. 51v). – Nieuwstraat 36.

Peerdeken: 1477 *thuys geheiten tperdiken* (R 44.811, f. 18v), 1699 *eenen huijse geheeten t'peerdeken* (Serie H 10, nr. 131). – Peerdeken veranderde in *Rood Paard:* 1636 *het Root pert* (SG 2043, f. 74), 1698 *Den Avocaet Baerts bij successie aen dien geconsenteert is te mogen vuythangen het Root peerdt aen synen huijse* (Serie H 10, nr. 136 bis), 1966 *Rood Paard* (passim). – Grote Markt nr. 41-42. De herberg werd afgebroken, vanaf 1996 *Residentie Rood Paard*.

Pelgrim: 1556 *het huys daer den pelgrim wthanct* (K 22.567), 1577 *de grouwe suster van dat sij tot twee Daghen thuijs schoen gemaect heeft genaemt den pelgrem Daer Jan van asselen sone metter pesten geleghen hadde* (RL, f. 34v). – Beauduinstraat 120 en Paardenbrugstraat 5, nu apotheek. Was eigendom van het Sint-Laureinsgasthuis. Vernieuwd in 1628 (datum in de gevel). Het huis diende aanvankelijk tot verblijf van pelgrims of "passanten". Daarom nog in de volksmond het *Passantenhuis* genoemd.

Pelikaan: 1477 *de loba ante domum suam ... scilicet de pellicano* (R 44.811, f. 125), ca. 1533 *den pellicaen* (R 44.814, nr. 711), 1708 *den pellicaen nu den kemel* (K 22.359, nr. 230). Oorspronkelijk 2 huizen. Na de splitsing bleef Hennemarkt 11 de Pelikaan. De rechterhelft van de Pelikaan, Hennemarkt 9, werd de *Drie Kemels:* 1635 *huijs ... genaempt die drije kemelen* (SG 2043, f. 32), 1638 *de drije kemels gelegen op de poilderije merckt*

(SG 4640, f. 15v). De pelikaan was het symbool van de toewijding en de liefde (VLen, 1868, 2, 353). Een *loba* of lubbe was een luifel.

Prins Kardinaal: 1735 *Le Prince Cardinal* (R 44.817, nr. 741 7°), 1760 *den prince Cardinael* (SG 4641, f. 1v). – Beauduinstraat nr. 29. Deze naam was ook bekend in Meldert bij Hoegaarden.

Prins van Luik: 17de eeuw *den prijs van luick* (Serie H 10, nr. 638), 1773 *den prince van Luijck* (SG 4641, f. 65). – Oorspronkelijk Torsinplein nr. 24. Het huis versmolt met het hoekhuis, Torsinplein 22. In een ovaal lezen we de datum 1780 en de tekst *Au prince de Liege* boven de deur van nummer 22.

Psalm: 1407 *den psalme* (HG 1925, 3-4, p. 23), 1569 *Seraues questeers vanden psalm daer hij in woont* (Jac. 511, f. 4v), 1663 *den Salm* (SG 4640, f. 53). – Veemarkt nr. 6, nu verenigd met nummer 7. Het dubbele huis heet sedert 1986 de *Gouden Schaar*. Psalm, ook Salm, betekent lofzang (Mnl. Handw. 477 en 507) niet te verwarren met de visnaam Zalm.

Rad van Avonturen: 1590 *tradt van Auentueren* (K 22.303, f. 23v), 1651 *het radt van Auenturen Rgt Lunam* (K 2291, f. 26v), 1689 *het radt van Auontueren* (R 44.816, nr. 350), 1798 *in de Lombaert straete binnen thienen achter t'huijs genamt trad* (JG 7, f. 47v), 1820 *van de Magdelaine straet naer het rat* (Jac 724). – Beauduinstraat nr. 41. Het oudste deel van het Rad komt overeen met het middendeel van het huidige pand. Het Rad werd uitgebreid met het huis rechts richting Kleine Bergstraat en links met de Maan. In 1751 bouwde Philippus Everard op de grond van het vergrote Rad en de Maan een nieuwe herberg. Het rad van avonturen verwijst naar de wisselvalligheid van het fortuin. In 1974 werd de voorgevel voor een nieuwe winkel aangepast.

Regenboog (Grote Markt): 1778 *in den regenboge het caffè huijs van petrus goossens op de Grootte merckt* (Ca. E30). – Grote Markt, hoekhuis nr. 25. Later onder allerlei namen bekend. *Café Belge* of *Belgisch Bierhuis*: 1841 *Café Belge* (BA 18, 4), 1893 *Café belge* (De Leeuwenaer, 2 dec. 1893, p. 4), 1894 *Belgisch Bierhuis* (P). *Café Central*: rond 1900 *Café Central* (P).

Vanaf 8 december 2000 geopend onder de naam *Galaxy*, zo genoemd naar het programma “Man bijt hond”, waarin verwezen werd naar een fictief café, de “Galaxie van Tienen”, waar de acteur een tango ging drinken.

Rode Leeuw: 21 sept. 1792 *den Rooden Leeuw* (Not. 17.708, nr. 10), 1803 *den roode leeuw* (HG 1925, 3-4, 25-26). Herberg, Beauduinstraat nr. 2, op de hoek van de Kattestraat. Tijdens de nacht van 30 op 31 augustus 1846 brak de knecht en vrijgezel Charles Verbiest in de herberg binnen en pleegde een dubbele aanslag op het inwonende echtpaar. Op 30 januari 1847 om elf uur ‘s morgens werd hij op de Grote Markt onthoofd.

Rode Poort: 1741 *die roode poorte* (K 22.233, 3 nov. 1741), 1763 *in de lovensche straet genoempt de roode poort* (Serie X 4, f. 207v). – Oude Leuvensestraat 70-76 en Ketelmakersstraat 18-54. Voorheen een groot pachthof. Populaire huisnaam. Rode Poort kwam in Tienen 5 keer voor.

Rome: 1539 *Roomen* (K 22.282, f. 8v), 1674-1709 (huis) *tegen ouer Ste germeyns kerckhoff genoempt Roomen* (K 22.149, f. 13’v). Wordt later de *Kleine Lombaard*: ca. 1570 *den cleynten lombaert* (R 44.814, nr. 795), 1696 *den kleynten Lombaert* (Serie H 10, nr. 795). Rechter deel van Wolmarkt 19. In 1661 kocht Peter van Ranst het linker pand en bouwde op het vergrote perceel een nieuw huis dat er nog staat. Zo ontstond in 1661 het tweede Van Ranst-huis.

Rood Kruis: 1635 *het roet cruijs* (SG 2043, f. 44), 1749 *het roodt Cruijs* (Serie L 16, f. 12). – Grote Bergstraat nr. 5. In 1661 lezen we dat het huis *bij onnoosel ongeluck is verbrant geworden* (Serie X 6, f. 14).

Rozenhoed, Rozenkrans: 1520 *den roesen hoet* (VG 804), 1647 *St Laureijs Gasthuijs vanden huijse gheheeten den Roosen Crans* (JG 2, f. 188). – Paardenbrugstraat 11 en 13 uitgebreid met het huis van de scherprechter of beul Michiel Coremans, nu de linkerzijde van Paardenbrugstraat 15.

Salamander: 1622 *totten huysel gheheeten den keyser ende nu den Salamander* (Serie R 16, f. 3), 1659 *den Salamander* (SG 4640, f. 47). – Keizer, later Salamander, respectievelijk Nieuwstraat 8 en 6.

Samson: 1590 *Samson van thielt weduwe ... van hairen huysse genaemt Sampson* (K 22.303, f. 25v). – Nieuwstraat nr. 16. Genoemd naar de schilder Sampson van Tielt, die het huis bewoonde vanaf 1570 en stierf rond 1588.

Schaafberd: 1636 *het schaeftbert* (SG 4640, f. 11). – Grote Markt nr. 12. Tot het Schaafberd hoorde een gang die uitkwam in de Gilainstraat nr. 10. Huisnamen zoals de Latte en het Schaafberd op de Grote Markt verwijzen naar de activiteiten van de timmerlieden aldaar.

Scheuleer: 1639 *den scheuleer* (SG 4640, f. 17v), 1675 *seker huijs hoff paenhuijs ... genaempt den sceulaer* (o.c., f. 65). Scheuleer is een samentrekking uit “schotelaer, schuetelaer”, dit is schotelmaker (Mnl. Handw. 525). Wordt een deel van de *Tinnen* of *Rode Schotel*: 1681 *St Joris regenoot die schotel* (Serie R 1, nr. 19), 1689 *de roode nu tenne schotel* (R 44.816, nr. 127), 1699 *de roode schotele* (Serie H 10, nr. 127), 1715 *in de herberghen den tinnen schotel* (SG 2003, f. 20v). Tijdelijk *Hôtel d’Autriche*: 1786 *die tinne Schotel nu genaemt L’hotel D’autriche* (Ca. WI). – De Scheuleer, later Rode Schotel, Tinnen Schotel of kortweg de Schotel, is het linker deel van Grote Markt 3, rechts vergroot met de Sint-Joris. Heel wat prominenten bezochten de Tinnen Schotel of overnachtten er, zoals Napoleon en de jonge Mozart. Voor de slag bij Waterloo vergaderden hier Wellington en Blücher. In de Oostenrijkse tijd was het huis een broeinest van Oostenrijksgezinden.

Schild van Frankrijk: 3 januari 1587 *den schilt van Vranckryck* (R 44.814, nr. 767), 1646 *den schilt van Vranckrijck* (Jac. 648, f. 147), in 1735 vertaald als *L’escu de flandres* (R 44.817, nr. 767). – Peperstraat nr. 9 en 11.

Schip: 1610 *het schip*, 1689 *by de peertsbrugghe ... tegenover het schip* (JG 5, f. 49), 1693 *het schip* (SG 5758 bundel 17), 1792 *Louis dumon backer woonende aent schip* (JG 4, f. 11). – Herberg gebouwd naast de Gete op de hoek van de Reizigersstraat en het Schipplein, afgebroken in november 1963.

Schone Lieve Vrouw: 1738 *die scoene livevrouw* (K 2290, f. 14v), 1804 *de lieve vrouwe* (K 22.375, p. 11). – Linkerzijde van Veemarkt 26.

Simme: 1477 *domus dicta symea, de domo geheyten die symme* (R 44.811, f. 57 en 148), 1689 *de simme nu den armen duyvel* (R 44.816, nr. 871). – Beauduinstraat nr. 36-38. Mnl. simme “aap” komt uit het Latijn simia. Na de splitsing van de woning bleef de Simme behouden voor huis nr. 36. Eind 17de eeuw veranderd in de *Arme Duyvel*.

Sint-Andries: 1550 *den st. andries* (HG 1929, 3-4, p. 6). – Grote Markt nr. 4-5, rond 1500 gesplitst. In de *Stadsinfo*, Grote Markt 4, woonde in 1749 de bekende chirurgijn Jan Karel Huart, die het huis had gekocht na het overlijden van zijn moeder. Hij beschreef als eerste in 1770 in het Nederlands de keizersnede voor vroedvrouwen. De rechterzijde, Grote Markt 5, bleef nog lang de naam Sint-Andries behouden.

Sint-Anna: 1636 *huijs ... genaempt Sint Anna* (SG 2043, f. 53v), 1725 *st anne* (RP VI, f. 294). – Nu appartementsgebouw, Gilainstraat nr. 5-11. Geboortehuis van Anna Papadopoli, priorin van het Kabbeeklooster.

Sint-Antonius (Nieuwstraat): 1684 *op seker huys ... genoempt sint anthonis* (HG 1927, 3-4, p. 26), 1747 *Sinte Antonius* (Serie L 16, f. 10v). – Nieuwstraat nr. 28.

Sinte-Viven: 31 dec. 1474 *huysse opten driesch ... ghenaeempt Sinte Vieffue* (Jac 316), 1647 *Die Paters Augustijnen ... van heuren huijse staende op die groote mertte ghenoeempt Sinter viuen* (JG 2, f. 184). – In 1647 eigendom van de Augustijnen en in het begin van de 20ste eeuw bekend als *La Concorde*. Nu verdeeld in vier huizen. Grote Markt 43-46.

Sint-Huibrecht: 1616 *Sinte Huybrecht* (Kem1999, 244), 1635 *den bogen Rgt. Sinte Huyberchts* (SG 2043, f. 4v), 1818 *aen St huybrecht* (HA I E 72, f. 52). – Grote Markt nr. 40. In 1922 bekend als *Taverne Wilson*, vanaf 1939 als *Normandy* en sedert 1982 *Al Parma*.

Sint-Joris (Grote Markt): 1563 *ƒnt St ƒoris gelegen opten dries* (To 255, f. 10), ca. 1600 *St ƒoris* (R 44.814, nr. 136), 1674-1709 *St ƒooris* (K 22.149, f. 5'v). – Rechterkant van Grote Markt 3, opgenomen in de Tinnen Schotel.

Sint-Pieter: 1616 *Sinte peeter* (Kem1999, 232), 1689 (*Philip nott*) *dat hem geconsenteert ƒs te mogen vuijthangen Sinte Peeter*

(R 44.816, nr. 123). – Grote Markt nr. 31, voor de oorlog bekend als de bioscoopzaal *Variétés*, later omgedoopt tot *Rex* en na de oorlog tot *Cinema Vox*.

Sleutel: 1463 *den slotel neuen theert* (Inv. Kabbeek 1, f. 21v en 76). – Leuvensestraat nr. 4. Toegevoegd aan het Groot Hert.

Spiegel: 1500 *den spiegel* (R 44.812, f. 131v), 10 april 1617 (meter) *Maria Droggen hospita in speculo* (Dopen, 1617, p. 14), 1818 *over den spiegel* (HA I E 72, f. 52). Oorspronkelijk een groot erf met een herberg, nu het diepste gedeelte van boekhandel Plato, Spiegelstraat 16. Na splitsing ontstonden er twee Spiegels: de *Grote Spiegel*, Spiegelstraat 16, en de *Kleine Spiegel*, Nieuwstraat 25. Doordat de Grote Spiegel kleiner werd, veranderde de naam in Kleine Spiegel. Vgl. 1731 *den kleinen spiegel olim genaempt den grooten spiegel* (HG 1928, 1-2, p. 23).

Sterre (Nieuwstraat): 1661 *de Sterre* (Serie H 10, nr. 944), 1689 *die dry sterrens* (R 44.816, nr. 946). – Nieuwstraat nr. 20-22 Dubbel huis, lang bekend als een juwelierszaak, later als de spaarbank ASLK.

Sterre (O.L.Vrouwbroedersstraat): 1439 kop. 18de eeuw *op het huijs de sterre* (VB 17, f. 39v), 1458 *de sterre jacente thenis prope monasterium carmelitarum* (K 8394, f. 170v), 1749 *het huijs genaemt de sterre* (VB 20, f. 12). Ook *Grote Sterre*: 1640 *die groote sterre* (VB 17, f. 39v). Nu Immaculata, O.L.Vrouwbroedersstraat 2. De Grote Ster staat in tegenstelling tot de Kleine Ster ernaast, Nieuwstraat 42, kantoor van notaris Honorez.

Tinnen Pot: 1693 *jnden stal vanden tennen pott* (SG 5758, bundel 17), 27 nov. 1759 (proclamatie) *in de herberghe genaempt den tennen pot* (SG 4048). – Verdwenen paanhuis in de Bostsestraat 1 en 3. In 1935 was het hoekhuis bekend als *In 't Moleken*, zo genoemd naar de verwenen Moutmolen op de Mene.

Trouw: 1278 *die trouwe* (HG 1925, afl. 1-2, blz. 27), 1427 *tuschen tvetterhuys ende de huysinghe geheyten de trouwe* (K 22.047, f. 82), 1739 *seker huijs genoempt den Trouw* (Serie X 4, f. 178). – Veemarkt nr. 11-12. In de 14de eeuw een dubbel huis. Na splitsing, begin 18de eeuw, bleef de Trouw de benaming van huis 12.

Truweelken: begin 17de eeuw *het trauweelken* (HG 1928, 3-4, p. 5-6), ca. 1725 *huys ... op den hoeck van de spiegelstraete geheeten het trauweeltjen* (K 22.601, f. 18). – Nieuwstraat nr. 23, hoek Spiegelstraat. Truweel is een werktuig om te metselen.

Valk (Hennemarkt): 1516-39 *vanden huysse geheeten den rinck ende den valck op die hinnenmarct* (HG 1926, 3-4, p. 30). – Hennemarkt nr. 15.

Verkeerde Wereld: 1545 *die verkeerden werelt* (K 22.290), 1651 *de verkeerde werelt* (K 2291, f. 23v). – Beauduinstraat nr. 141 naast de Eik.

Verken (Grote Markt): 1488 *int vercken* (VG 800), 1689 *erf-fue genoempt het vercken* (R 44.816, nr. 105), 1699 *de herberge genaempt het vercken* (Serie H 10, nr. 105). – Grote Markt nr. 2. Nu Notarishuis. Dit huis draagt als restauratiedatum 1758. Het werd hersteld in Lodewijk XV-stijl. De naam verwijst naar de pedagogie van het Verken in Leuven.

Waag: 1500 *de wage* (R 44.812, f. 138v), 1699 *de waege Rege-nooten den Clijnen Gaepaert* (Serie H 10, nr. 812). – Idem als de *Schone Egge: den scoenen egge* (K 22.556, f. 8v). Veemarkt nr. 45. Waag betekent weegschaal. In 1910 *A la ville de Rotterdam*.

Wanne: 1636 *den wan* (SG 2043, f. 70). – Grote Markt nr. 10 en 11. Wan: holle bak tot zuivering van het koren (Mnl. Handw. 763). Ook huisnaam in Diest. Eertijds werd in de Wanne cinema gespeeld, officieel onder de naam *Cinema Pathé*, in de volksmond *Vlooienscinema*.

Wijngaardrank: 1545 *de wyngaertranck* (K 22.290), 1651 *de kist Rgt. den wijgaertranck* (K 2291, f. 24v), 1699 *den Wingaert Rancq* (Serie H 10, nr. 318). – Hoekhuis Beauduinstraat 43. Voor en na de oorlog café de *Zes Hoeken*. Het bouwvallige huis werd in 2014 volledig hersteld.

Wild Verken (Spiegelstraat): ca. 1680 *het wilt vercken* (Serie H 10, nr. 864). – Groot huis, Spiegelstraat 9, lang bekend als de ijzerwinkel van Nestor Mertens.

Wild Wijf: 1676 *het wilt wyff* (SG 4640, f. 67), vermeld tot in 1792 (Serie L 8, f. 29-30). – Gilainstraat nr. 16. Figuur uit een volkssage, te vergelijken met de Wildeman.

Wildeman I (Bostsestraat): 1477 *den wildeman* (R 44.811, f. 81v), 1590 *den wildeman* (K 22.303, f. 27v), 1796 *den wilden man* (K 22.343, f. 16), ca. 1900 *Hotel de l'Homme Sauvage* (Prentkaart, in: Tienen in verbeelding, 1986, p. 107). – Reizigersstraat 1 (hoekhuis) tot 17, samen met het eerste huis van de Bostsestraat. De naam herinnert aan de bekende sage. Nog bestaande naam in Herent en Scherpenheuvel.

Wildeman II (Gilainstraat): 1635 *den wildenman ... thuijs van Rameye van achter* (SG 4640, f. 5), 1699 *den wilden man* (Serie H 10, nr. 157). – Gilainstraat nr. 28-36. Afgebroken en verbouwd in 2014-2015.

Windmolen: 1500 *den wintmoelen* (R 44.812, f. 18), 1689 *Jnden wintmolen* (R 44.816, nr. 113), 21 feb. 1751 *huijs stallingen ende slaghuijs cum annexis op de groote merckt genaempt den wintmolen* (SG 4041). – Nu Grote Markt, nr. 37-38. Linkerdeel van *Galerij Ten Steen*.

Wit Kruis: 1635 *het wit cruijs* (SG 2042, f. 25), 1761 *het wit Cruijs* (SG 4641, f. 6v). – Grote Bergstraat nr. 30.

Wit Paard I: 3 april 1618 (gedoopt Helena Occart) *in Albo equo* (Dopen, 1618, p. 20), 1635 *vander gemeijne gote tusschen hunne beyde huysen ... deen genaempt het Wit pert ende dander die Kanne* (SG 2042, f. 19v), 1771 *in de herberge het wit peerdt opde groote merckt* (SG 307, nr. 198). – Café op de Grote Markt 35, niet idem als huidig Wit Paard. In de huidige tijd kreeg de herberg verscheidene nieuwe namen: 1902 *Café du Phare*, 1925 *Café Monico Sports*, 1958 *Café Au Touring*, na de verbouwing in oude stijl in 1966 *Taverne James*, een nieuw interieur vanaf juni 1988 met als naam *De Markies*, daarna tot 2012 *Bonvivant*, gedurende enkele maanden *Bourgondië*, in 2015 *Fundament*.

Wit Paard II: 19de-20ste eeuw *Wit Paard* (passim). – Grote Markt, 39. Niet idem als het Wit Paard, Grote Markt 35. Voorheen *Boog* of *Voetboog*: 1420-1458 *in den Boghe* (ESB 1939, 219), 1619 *den voetboge* (Jac. 648, f. 119), 1635 *huijs ... den bogen Rgt. Ste Huyberchts* (SG 2043, f. 4v). Tot na de oorlog werd in het Wit Paard met de boog geschoten. Deze traditie ging derhalve terug tot in de 15de eeuw.

Witte Duif: 1652 *die witte duyff* (SG 4640, f. 34), 1782 *seker huys brouwerije stallingen ... genaemt de witte duijve* (Serie X 4, f. 278). – Beauduinstraat nr. 12-16. Linkerzijde van Vleeshal nu Sportcentrum.

Zadel: 16de eeuw *den sale* (HG 1927, 1-2, p. 6 en 17-18). – Nieuwstraat nr. 27 en 29. Zie ook bij Horen.

Zift: 1550 *den sift* (R 44.814, nr. 75), 1638 *huijs genaempt den sift* (SG 4640, f. 17). – Leuvensestraat nr. 16-18. Linkerdeel van firma Vandeput. Zift betekent zeef. De naam bestond al in 1550, vermits Geert Witten de toestemming kreeg om *een berdt oft teecken* uit te hangen.

Zoete Naam Jezus (Leuvensestraat): 1674 *den soeten naem J̄esus* (SG 4640, f. 64v), 1767 *jn seker huijsken ende schure genaempt den soeten naem* (Serie X 4, f. 218v). – Leuvensestraat nr. 56-58 en linkerdeel van 60.

Zon: 1616 *de sonne* (R 44.815, nr. 325), 1664 *brouwerije ... geheeten die Sonne* (SG 4640, f. 55), 1715 *die mane tegen over de sonne* (K 22.342, f. 14v). – Herberg op de hoek, Beauduinstraat nr. 40, en verder op het Kapucijnenplein 12, 13 en 14. Het bleef een herberg tot in 1947. De Zon stond tegenover de Maan.

Zwaan (Hennemarkt): 15de eeuw *inde sauile achter den swane*, 1570 *den zwane by de drye croonen* (Kem1999, 570), 1699 *den huise geheeten de Swaen bij de drije Croonen* (Serie H 10, nr. 705). – Hennemarkt nr. 8, gelegen naast de Drie Kronen. Nu grote bakkerij. Veel voorkomende naam voor brouwerijen of herbergen.

Zwart Schaaep: 1757-97 *het swart schaaep* (ESB 1935, 248). Oude Leuvensestraat 3-19, voorheen groot pachthof. Niet idem als het *Zwart Schaaep*: 1689 *het swert schaaep* (R 44.816, nr. 55), ca. 1725 *in de lovenaere straete geheeten het swart schaaep* (K 22.601, f. 17v), Oude Leuvensestraat nr. 78-88.

Zwarte Leeuw: 1516 *in den swerten leu* (ESB 1939, 100), 1557 (huis) *op de corenmert gheheeten den Swerten leeuw* (K 9919, f. 27), 1563 *den sweerten leeuw op de verckensmerckt* (RA, f. 76v). – Grote Markt nr. 33-34. Gesplitst in de *Kleine* en de *Grote Zwarte Leeuw* (en later weer verenigd): 1590 *den cleynen swertten Leeuw opde verckensmerckt* (K 22.303, f. 26), 1656 *den grootten*

ende cleijnen swerten Leeuw (SG 4640, f. 44). Van ca. 1650 af wordt de Zwarte Leeuw ook de *Keizer* genoemd: 1651 *den swerten leeuw (modo dicta den keijser)* (K 2291, f. 32), 1689 *het huijs gheheeten den swerten leeuw nu den keijser* (R 44.816, nr. 112).

Bibliografie

Onuitgegeven bronnen

Opm. De geciteerde werken bevinden zich in het Hagelands Historisch Documentatiecentrum (HHD) in Tienen, tenzij anders vermeld.

BA	Bouwaanvragen.
Ca.	Cartons + volgnummer.
HA	Hedendaags archief.
Inv.	Inventaris van het Kabbeeklooster, 1463. Kopie in privé-bezit.
Jac	Privé-archief van dr. H. Jacobs, Tienen.
JG	Rekeningen van het Sint-Jansgasthuis.
K	Kerkelijke archieven van Vlaams-Brabant.
La	Register van goederen van de stichting Landeloos.
LM	Liber mense sancti spiritus thenensis, 1340.
Not.	Notarisakten.
R	Rekenkamers. ARA Brussel.
RA	Rekeningen van de Tiense Armentafel.
RB	Rekeningen van het Begijnhof.
RG	Rekeningen van de Grauwzusters.
RL	Rekeningen van het Sint-Laureinsgasthuis
RM	Rekeningen van de Sint-Martinuskerk in Avendoren.
RP	Rekeningen van O.L.Vrouw ten Poel.
Serie	+ letter, vb. Serie H 10.
SG	Schepengriffies van het arrondissement Leuven. In bruikleen in HHD Tienen.
To	Tongerlo, abdij.
VB	Rekeningen van de Vrouwenbroeders.

Uitgegeven werken

ESB   Eigen Schoon en de Brabander. Zie HG.

- HG Hagelands Gedenkschriften. Fr. De Ridder, Historiek der straten en openbare plaatsen van Thienen. Voortgezet in Eigen Schoon en de Brabander.
- Ke1999 P. Kempeneers. Thuis in Thienen, 3 delen. Tienen, 1999.
- Ke2013 P. Kempeneers. Woordenboek van Tiense Plaatsnamen. Tienen, 2013.
- Ke2014 P. Kempeneers, P. Historische Atlas van Tienen, 3 delen. Tienen, 2014. Beperkte oplage. (Prov. Doc. centrum Leuven).
- P Prentkaarten.
- VG H. Vangassen, Bouwstoffen (...), 1952.
- VLen J. Van Lennep en J. Ter Gouw. De uitgangtekens (...). Amsterdam, 1868. 2 delen.
- VT Verslag over het bestuur (...) der stad Tienen. 1845-.
- W. Wauters, A. Géographie et histoire des communes belges. Ville de Tirlémont. Brussel, 1874. Herdruk 1963.

Paul KEMPENEERS